

Referendumfobie nekt vertrouwen in Europa

Joost van den Akker is promovendus EU-referenda aan de Universiteit Twente.

Volksraadplegingen

Ton Zwaan zit er naast: wie de uitslag van referenda serieus neemt, versterkt het draagvlak voor Europa.

En referendumspook waart door Europa, aldus de gevestigde orde in Brussel. Het afgelopen jaar spraken Grieken, Denen, Nederlanders en Britten zich bij referenda uit tegen de Europese Unie. Ton Zwaan betoogde (O&D, 13 juli) dat zulke referenda in strijd zijn met de democratie en pleitte voor afschaffing van alle nationale referendumwetgeving. De geest gaat echter niet terug in de fles.

De pavlovreactie van de Europese leiders op de uitkomst van het Brexit-referendum was even voorspelbaar als onbevredigend: er moet een denkpauze over de EU komen en vervolgens een hervorming, zodat de burger beter ziet welk goeds Europa hun brengt. Tegelijkertijd vreest men dat diezelfde burger zich daarover rechtstreeks kan uitspreken: referenda en burgerinspraak zijn prima, maar niet als het over Europa gaat.

De uitkomst van het Brexit-referendum was daarentegen koren op de molen van alle eurosceptici. In Denemarken, Finland, Frankrijk, Hongarije, Italië, Nederland, Oostenrijk en Zweden luidt de roep om een referendum over de EU. Waar komt die oproep vandaan?

Ten eerste is het in vrijwel alle lidstaten mogelijk om referenda over de EU te af te dwingen, behalve in België, Cyprus en Duitsland. Deze mogelijkheden voor referenda zijn meestal in algemene zin vastgelegd en bedoeld om het democratisch wetgevingsproces te versterken.

Waar dat nog niet het geval was, hebben nationale parlementen zulke referenda alsnog mogelijk gemaakt, zoals in Nederland en Groot-Brittannië. Waar driekwart van het Britse Lagerhuis en de Nederlandse Tweede Kamer bij respectievelijk het Brexit- en Oekraïnerferendum een andere uitslag voor ogen stond, waren het diezelfde parlementen die de (niet-bindende) referenda mogelijk maakten. Eigen schuld, dikke bult.

Ten tweede zijn diezelfde wetgevers zich weinig bewust geweest van de vluchtheuvel die referenda bieden om juist onvrede over de EU kenbaar te maken. Wanneer de buitenwacht het gevoel heeft dat de besluiten in Brussel niet namens hen genomen worden, zoeken zij hun toevlucht tot andere middelen: 'wij doen niet meer mee'. Niet alleen een meerderheid van de Britten oordeelde zo, hetzelfde gold voor de Nederlanders bij het Oekraïnerferendum.

Ten derde pogen regeringen via referenda hun verzwakte positie te versterken. Zoals toen de Griekse premier Tsipras vorige zomer tijdens onwelgevallige onderhandelingen met de Eurogroep plotsklaps een

Stemmen tellen in Birmingham, 23 juni 2016.

Foto Getty

referendum aankondigde. Hoewel 60 procent van de Grieken hem steunde, moest Tsipras in Brussel alsnog door de pomp. Het Griekse parlement slikte zijn ommezwaai en Tsipras werd in september herkozen als premier. Missie geslaagd, maar het wantrouwen in Europa was verder aangewakkerd: 'ze doen toch wat ze willen'.

Dat is ook precies het signaal dat de Hongaarse premier Orbán wil afgeven door een referendum over de herverdeling van vluchtelingen aan te kondigen. Orbán's verzet hier tegen stuitte in Brussel op een gekwalificeerde meerderheid en nu wil hij zijn gram halen. Zelfs wanneer de Hongaren hem steunen, blijft het eerder genomen besluit echter van kracht.

Het welslagen van referenda hangt zodoende niet alleen af van een deugdelijke informatiecampagne vooraf, waardoor de bevolking een afgewogen keuze maakt, maar evenzeer van een respectabele omgang met de uitslag. Op beide fronten is verbetering vereist. Waar de Griekse en Nederlandse referenda onttaarden in een

verwarrende campagne voor of tegen de EU, blijkt voor de Britten juist de uitkomst een sprong in het duister. Referenda werken enkel bevredigend als de politiek duidelijk durft aan te geven of en hoe zij de uitslag ter harte neemt. Daar gaat het vaak fout.

De Griekse regering handelde tegendraads, de Nederlandse regering blijft vaag over het Oekraïneverdrag en de Britse politiek lijkt totaal de kluts kwijt. De bevolking bleef verbijsterd achter in de veronderstelling dat ze een duidelijke keuze had gemaakt.

Hoe kan het dan wel? Het antwoord daarop ligt deels buiten de EU. Noorwegen zei in 1972 en 1994 'Nee' tegen het EU-lidmaatschap. Zwitserland stemde in 1992 tegen toetreding tot de Europese Economische Ruimte (EER). Denemarken en Zweden gaven begin deze eeuw via referenda aan buiten de eurozone te blijven. En vorig jaar stemden de Denen tegen deelname aan Europol.

Werden zij toen met pek en veren overladen? Natuurlijk niet. Wat volgde, waren op maat gesneden akkoorden met de EU die wél gedragen worden door de bevolking. Noorwegen bleef lid van de EER en Denemarken en Zweden behielden hun kroon. Zwitserland sloot, gelegitimeerd via referenda, aparte verdragen met de EU en werd zo zelfs lid van Schengen.

Het koortsachtig vermijden of verbieden van referenda vijzelt het draagvlak voor de EU niet op. Wel het Europa à la carte: wat het volk niet lust, dat eet het niet.

Wat resteert zijn minder alomvattende verdragen, maar wel akkoorden gesteund door de bevolking. Dat deze benadering mogelijk meer referenda en een 'spaghetti' aan overeenkomsten tussen Europese landen oplevert, neemt zij op de koop toe. Dat geldt zelfs voor de Britten.

MEDIA IN DE VERENIGDE STATEN

Waar hebben de media het over in Amerika? Over **Dallas** en over de vraag hoe politiegeweld uitpakt voor wit en zwart Amerika, constateert onze correspondent Michael Persson.

'Heeft u dat gehoord, meneer de president?'

Na de schietpartij in Dallas vorige week wist de *New York Post* genoeg: dit was een burgeroorlog. CIVIL WAR, kopte de tabloidachtigste tabloid van de Verenigde Staten, onder een foto van de neergeschoten agenten in Dallas bij hun politiewagens. Het was een reactie die paste bij revanchistisch rechts Amerika, waarvan voormalig Congresman Joe Walsh de exponent was. 'Dit is oorlog', dreigde hij tegen de 'schoften' van Black Lives Matter in het algemeen en tegen president Obama in het bijzonder. Die zouden met hun commentaren over politioptreden medeschuldig zijn aan de dode agenten in Dallas.

De *New York Post* was daarna de kop van Jut. Wat nou burgeroorlog, zei komiek Seth Meyers op maandagavond. Hij wees op de hartelijke foto van politieagenten met een zwarte demonstrant. 'Kijk naar die foto! Zo'n aardige foto heb ik niet eens met mijn ouders!'

De media overdrijven de toestand in het land, was ook het commentaar van Paul Krugman, columnist van *The New York Times*. Ik zie overal rustige, waardige demonstranten en politiemannen, twitterde hij.

Maar de foto van de demonstrant met de agenten was wel genomen vóór de demonstratie in Dallas, en de tweet van Krugman kwam voor de gewelddadige confrontaties dit weekend, op snelwegen in Baton Rouge en St. Paul.

Een burgeroorlog is het zeker niet, maar de mantel der liefde en wensdenken helpen ook niet om wezenlijke problemen op te lossen. Wat wel helpt is de problemen te benoemen en te preciseren.

Vooringenomenheid kan dan in de weg zitten. Het (wetenschappelijke) nieuws deze week dat de politie relatief minder zwarte Amerikanen doodschiet dan blanke Amerikanen, is daarvan een goed voorbeeld.

The New York Times bracht de studie dinsdag op de voorpagina. Een Harvard-hoogleraar had naar cijfers uit New York en Houston gekeken, en geconcludeerd dat zwarten weliswaar eerder met politiegeweld te maken krijgen, maar dat dat niet vaker tot hun dood leidt. Sterker nog: blanken komen vaker door politiekogels om, ook verhoudingsgewijs.

Het was minder verrassend nieuws dan de onderzoeker zelf deed voorkomen. Uit grove statistieken kon al langer worden opge-

maakt dat het dodelijke politiegeweld tegen zwarten niet per se buitenproportioneel is dan tegen blanken (even los van het feit dat het aantal doden door politiekogels in Amerika hoe dan ook buitenproportioneel is, als je dat vergelijkt met andere landen).

Want ja, als je het aantal doden relateert aan de hele zwarte of witte bevolking, zoals de meeste progressieve media doen, dan hebben zwarte Amerikanen inderdaad een veel grotere kans om te sterven door toedoen van de politie. Maar als je het relateert aan het aantal confrontaties met de politie, of het aantal moordenaars, dan niet. En zwart Amerika is, hoe je het went of keert, gewelddadiger dan wit Amerika.

Rechtse media pikten het nieuws natuurlijk juichend op. 'Heeft u dat gehoord, meneer de president? Geen raciale bias', schreef *Fox News*. Linkse media waren sceptisch. De *Daily Beast* en *The Nation* schreven niets over het onderzoek. *Vice News* had wel een stuk, maar dat ging grotendeels over het vaker voorkomende ge-

weld tegen zwarten (en wijdde één zinnetje aan het meevallende dodelijke geweld). *The Washington Post*, dat zelf een belangrijke database bijhoudt van dodelijk politiegeweld, had alleen een opiniestuk over het nieuws. En *The Guardian*, dat campagne voert tegen het Amerikaanse politiegeweld, schreef vooral dat het onderzoek niet deugde.

Er zijn inderdaad serieuze kanttekeningen te zetten bij het (zeer beperkte) onderzoek. Maar zulke kanttekeningen zou een krant als *The Guardian* ook bij zijn eigen statistieken moeten zetten.

Michael Persson is correspondent in New York

